

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

Ms. 35.

Consultatio Academica
DE
JUSTITIA ET Æ-
QVITATE IVRIS IVSTI-
NIANEI CIRCA MODUM USU-
RARVM, ALTERO TANTO
DETERMINATVM;

I. N. D. N. J. C.

PRÆSIDE

DN. JOH. OTTONE TABORE
JCTO CELEBERRIMO, ANTECESSO-
RE IN ACADEMIA ARGENT. FLORENTISSI-
MA CODICIS ET FEUDALIVM PLACITORUM PROFESSORE ME-
RITISSIMO, JURIDICÆ FACULTATIS SENIORE, PATRONO
ET FAUTORE MAXIMO, OBSEQVIOSO CULTU
ÆTATEM VENERANDO.

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI
EXPOSITA,

à

BERNHARDO ZÆCH Augustano.

IN AVDITORIO NOVO

D. 7. MENS. NOVEMBRIS. M DC L.
Horis solitis.

ARGENTORATI,

Typis Hæredum JOHANNIS ANDREÆ.

DE
LITTE
QUI
TANTO

Publico
TOTO
RE IN ACADEMIA
IN COEPTIS ET

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINE
EXPOSITA

BERNHARDO DE CHAMBERLAINO
IN AUDITORIO NOVO
M. DC. LXXV

MA
MAGISTRUM

Ad

DN. RESPONDENTEM.

Nonne magnum stirpe natum
Esse nobili, ZEHE?
Nonne majus dum paternum
Nomen auge & decus?
Nonne maximum dum asylum
Juris audis? Maximum est.

Johannes Jacobus Wiegner/
J. U. Doctorandus.

Alterius Tanti naturam dum peracute
Differis, è Themidos fontibus, atq; doces:
Inde Tibi tantas opto contingere laudes,
Quantis Te dignum hac sedulitate probas.

Nob. & Præstantissimi Dn. Respondentis
laudabiles in Studiis conatus fau-
sto hoc omine prosequitur.

Fridericus Rentzius.

Artibus ingenuis instructus pulpita scandis
Doctorum, magna non sine laude Tua.

Decla-

*Declarans cunctis, Themidos Te castra secutum,
Rectius ut Iuris consolidetur opus,
Maeste animo claro splendebis dignus honore
Atque feres studio praemia digna Tuo*

No. Dn. Bernhardo Zæchio Cognato
suo suavissimo paucam hac gra-
tulationis ergò
scrib.

Carolus Sulzer/
August-Vind.

ET Genere & Studiis præcellis; Stemmate clarus,
Doctus at ingenio, Dulcis Amice, tuo.
Quam bene sub tanto Tu Præsede lumine mentis
Clarius illustras Teq; Tuumq; Genus,
Quam bene conjungis quæ conjungenda precamur;
Trigapotens, Virtus, Nobilitas, Studium.
Iam Tibi surget honos, Tua quem conjunctio felix.
Haud sine jure suo postulat atque petit.
Gratulor hinc paucis his de conamine tanto,
Publicus hic labor est, publicus adsit honor

Hæc rudi Minerva, at singularis
affectus testandi gratia scr.

M. Michael Heuß/
SS. Th. St.

F I N I S.

DE
 CONSTITUTIONIBVS PRINCIPIVM,
 MAXIME POSTERIORVM, QVI MODVM
 VSVRARVM AD ALTERVM TANTVM RESTRI-
 CTVM ITERATIS SANCTIONIBVS ADPROBARVNT
 ET CLARIVS DEFINIVERVNT.

Actum ageremus, dictumq; diceremus, si antiquiorum Pp. placita ex historicis hinc allegarem: quanquam id ad aliorum quoq; curam pertinet, quorum messem demetere nolumus. v. *Dn. Iohannis Schefferi Agrippam liberatorem s. dissertationem de novis tabulis Anno 1645. editum: in primis c. 2. pag. 17. & seqq.* quia tamen Cujac. noster s. *observ. 38.* ex Suetonio, Augusti Imp. placitum etiam horum allegat, non gravabimur Suetonium inspicere. Intelligit autem Cujacius, ut putamus, *caput 41.* quod incipit *liberalitatem*: Ubi hæc verba habentur: *Quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum, iis qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulsit.* Ad quem locum notavit Casaubonus *in Comment.* Hunc textum explicare Jctissimum Cujac. s. *obs. 38.* Itaque iudicio Casauboni, Cujac. rectè censuit, scil. ab Augusto cautionem duplicem exactam fuisse, quia hætenus usuræ currere potuerint. Et hanc conjecturam suam denuò inculcat Cujac. *in Comment. ad l. constitutionibus 20. C. de usur. in f. his verbis: Maximè de hoc duplo puto intelligendum quod de Augusto dicit Suetonius: iis qui in duplum cavere potuissent, Augustum pecuniam dedisse gratuitam.* Beroaldus *ad eund. lo.* satis habet exemplum apposuisse tale, v. g. Augustus illis indulgebat ex bonis damnatorum mille *ἀνέκως*, qui in duo millia cavere potuissent. Sabellicus ita *ἀεὶ ὑπὲρ*: Qui cavere in duplum possent: id est, qui *διπλοῦ* plura possiderent, quàm acciperent, aut certè *διπλοῦ* prædibus caverent: Ne pecuniæ fors fisco deperiret. Ecce rationem aliam & simplicem, à cautionis abundantia petitam. Torrentius, Pulmannus, Egnatius, Loätus, Glareanus, F. Ursinus, & alii hinc planè silent: nec ipse Lipsius quidquam movet.

2. At Tacitus hoc idem Tiberio tribuit *lib. 6. annal. c. 17.*

E

n. 5.

n. 5. ibi: Cæsar, disposito per mensas millies sestertio, factâq; mutuandi copiâ sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cavisset. Alexander ab Alexandro *lib. 1. gen. dier.* 7. Conciliationis modum iniit, hæc referens itis propè verbis: Divus deinde *Cæsar*, inquit, etiam certum modum credendi præfinivit. *Tiberius* verò ut fœnus tolleretur omninò, disposito per mensas millies sestertio, cavit, ut singulis facultas creditum accipiendi fieret, in triennium sine usuris, si debitor in duplum populo cavisset. Quæ sanè ipsissima Taciti verba sunt. Neq; tamen mysterium aliquod in duplo illo quærit Tiraquellus: Nempe quia gratuitum, nullum ad usuras respectum admittit, quemadmodum nec illud, quod ad certum duntaxat tempus indulgetur, ad alterum tantum exurgere potest.

3. Dio *lib. 57.* posteriorem locum simpliciter his verbis retulit: Rem fœnebrem moderatum fuisse Augustum, ac millies HS. gratuitò proposuisse, ut ex eâ pecuniâ Senatores in tres annos sine usurâ, quod opus esset, mutuò darent. Cui parallela videtur narratio ap. Sueton. *in Tiber. cap. 48. ibi*: Munificentiam exhibuit, proposito millies HS. gratuitò in triennii tempus. Et subjicit deinde Tiberium Scto sanxisse, ut fœneratores duas patrimonii partes in solo collocarent: debitores autem totidem æris alieni statim solverent. Quis autem hîc de respectu ad alterum tantum habito, aliquid arguetur? Præstat ergò Sabellici interpretationem præferre, nec nodum in scirpo quærendo, veritatem incertis argumentis obfuscare & suspectam reddere: Maximè cum & Bodinus *lib. 6. de Republ. c. 2. fol. 665.* hanc rationem duplariæ cautionis exactæ supponat: quia debitores coacti fuerint promittere: se duplum reddituros, nisi stato die petitam pecuniâ in arariû inferrent. Quod tamen suo loco relinquitur.

4. Certe posteriorum Imp. Constitutiones de hâc re plusquam manifestæ sunt, & sæpius repetitæ atq; inculcatæ. Utenim boni Principes occasum salutares leges mortalium pertinaciæ iteratis sanctionibus injungendi, non tantum oblatam libenter amplectuntur, sed etiam captant. quemadmodum de seipsis hanc prothymiam efferunt Honorius & Theodosius *in l. 26. C. Th. de Judæis & calicol.* nec pœnitet eos sæpius recta admonuisse *l. 19. C. Th. d. t. l. Apostatarum. 4. C. de Apostat. l. 53. §. 1. C. de Episcop. & cleric. Novell. 4. & Novell. 114. pr.* Ita hâc etiam in parte, exorbitantes fœneratorum excessus repetitâ legumlatione ad carceres honesti & æqui multoties revocârunt. 5.

EXCEPTIONEM ALTERIUS TANTI FIRMANTIB. 39

5. Atque ut peregrina omittamus, occurrit hâc de re, *L. 10. C. de prima in Codice Justiniano Constitutio Imp. Antonini in l. 10. C. de C. de usur.* Quæ licet quadantenus derogare superiori legislationi videatur, digna tamen est, quæ hîc & referatur, & explicetur: partim quia in nonnullis provinciis videtur in usum revocata esse & prælata juri novissimo *v. omnino part. 2. art. 6. th. 3. & part. 3. sect. 2.* partim quia varias & penè sinistras patitur interpretationes: Est enim non per se & connata quadam obscuritate; verum diversis autorum sententiis facta difficilior, ita ut Duarenus ejus thematis interpretationem aggressurus, hâc *responsum* auditores suos excitaverit: Hoc caput est difficilimū idè attendite, *in Comment. de usuris & fructib. c. 3. p. m. 1000. lit. B.* Verba legis (nam & illa in disputationem vocantur) ita habent: *Idem A. Donato: usura per tempora soluta, non proficiunt reo ad dupli computationem.* [Charondas & Pacius notant, alibi scriptum esse, *compensationem*: sed quia ista vox in fine h. l. denudò repetitur, hæc meritò fuit prælata: maximè cum Obrechtianus noster & alii MSS. eam vocem disertè exprimant: certè aliud illa designare non debeat.] *Tunc n. ultra sortis summam usura non exiguntur*: [Ita negativè legunt cum Gothofredo, Pacius, Charondas & pleriq; recentiores, cum in aliis exemplaribus, negationis particula sublata esset: quod rem omnem tenebris involuisse, scribit Alciatus *1. parerg. 33.* Verum Donellus *in Comment. C. ad h. l. 10. n. 3.* parum referre ait, affirmativè an negativè legamus; dummodo negativam ad *jus*, affirmativam ad *factum* referamus: Nam quid dicit usuras ultra duplum non exigi: Is, inquit, apertè *jus* refert, quo illud cautum est. Qui autem dicit usuras supra duplum sortis exigi: Is *factum* refert, sed id factum quod statim intelligitur esse contra legem. Hæc Donellus. In quâ sententiâ etiam fuit Duarenus, *de usur. c. 3.* ubi scribit: se utramq; sententiam defendere solitum, ut veram & menti Jurisconsultorum consentaneam. Utiq; Obrechtianus hîc iterum clarissimè habet: *non exigantur.*] *quoties tempore solutionis summa usurarum excedit eam* [Charondas & Pacius monent, alibi addi vocem dupli, quæ explicationis causa adjecta videri potest.] *computationem.*

Lectio:

6. Continet autem hæc constitutio emendationem juris veteris; & sanctionem juris novi. Nam cum lex vetus usuras
ultra

Resolutio:

ultra duplum sortis exigi vetaret, *ut supra ostensum est*: Idq; ab omnibus passim, indifferenter, intelligeretur, siue usurq; per partes solutæ essent, siue per reliquationem debitoris in eam summam coaluissent: Imp. Antoninus in gratiam fœneratorum cœsuis, legem eam debitori, qui per statuta tempora usuras solvebat, proficere non debere; Tunc autem, ex suâ sanctione & interpretatione, hanc exceptionem reo prodesse debere, si tempore solutionis summa usurarum dupli computationem excefferit.

7. Autor hujus L. non omninò certus est; si quid tamen conjectari licet, ex collatione inscriptionis *l. 2. C. b. t. & seqq. usq; ad l. 6.* verisimile videtur, esse eam ex machæra Antonini Caracallæ, qui sc. cum patre Severo primum, deinde, occiso fratre, solus rerum est potitus. Hujus enim legislationem *in l. 12.* statim subsequitur Alexander. Juvat eam conjecturam, quod Caracalla iste, aded ad iniquitatem monetariam inclinasse, fertur, ut non dubitaverit adulterinam monetam cudere. Et ut vivo Papiniano priores, ita hanc posteriorem, eo jam è vivis sublato, promulgasse videtur. Sanè quæ de Antonino Pio apud Spartianum leguntur & à Bodino *d. lib. 6. c. 2. n. 665.* referuntur, huic lo. non quadrant. Memoratur enim & privatorum inopiæ & ærario civitatis cavisse, cum pecuniæ publicæ maximam partem sub trientibus usuris daret iis, qui prædibus ac prædiis Reipub. caverent, se & sortem & usuras, cum peterentur, reddituros; Cujus exemplo Alexander Severus ærarium dirutum restituerit. Relinquitur ergò, ab illo autore, h. e. à Caracallâ, (qui rarò jus dixisse, legitur, interdum benè potus,) correctoriam hanc (quod benè notandum) constitutionem manasse. Nec meliorem opinionem ei imbuerit, quisquis Antonino Heliogabolo eam adscripserit: nempe illi, qui Ulpianum ipsum urbe ejecit & profligavit.

Summa,

8. Cæterum hanc constitutionem Dd. antiquiores non rectè videntur accepisse. Nam & in summaria & casuali, siue explanatâ & diductâ interpretatione, alienam ipsi mentem affinxere. Quæ deliratio à rectâ viâ cum maximo errori occasionem præbuerit, diligentius est castiganda. Summam ejus Castrensis *ex Gl. & Bartol.* hanc constituit. Quod dicitur usuras non excedere debere duplum: id de usurâ unius anni intelligendum, non plurium. Odofredus convenientem huic summæ casum

casum finxit : Ponamus, inquit, quod ego mutuavi tibi 100. & stipulatus sum 20. de quolibet anno : In sex annis illa centum faciunt alia centum & 20. nunquid potes dicere quod excedit duplum fortis? Certè non, quoniam duplum fortis non excedit usuras, habito respectu ad annum unum : Sed ad plures sic. Et in not. ad verbum *Computationem* : subaudi, habito respectu ad unum annum : non ad plures.

9. Dicas interpretes istos cum Caracallâ fuisse in Symposio, & ex eo etiam num maderè : Ita enim loquuntur temulenter, non intelligentes rationem usurarum centesimarum. *Vt Placentinus & Acc. loquuntur de Iustiniano liberius disponente, apud Gothof. ad l. 1. C. si quis ignorans. lit. M.* Nimirum Romani non solebant usuras stipulari aut pendere (regulariter) in singulos dies, aut in singulos annos (ut in l. 17. de usur.) sed mediâ quâdam ratione utendo, in singulas calendas, id est, in primum cuiusq; mensis diem (unde calendarium dicitur pro libro rationum in quem hæ usuræ referuntur, post ceteros *Garsias de expens. c. 18. n. 17.*) Ergò centesima usura in anno efficiebat duodecim : quia in anno insunt duodecim menses. *Donellus ad l. eos. 26. §. 1. C. h. n. 3. Mornacius ad l. 10. C. eod. in fin. Add. Cuiac. ad rubr. C. de usur. in f. ibi. Usura singulis mensibus infertur, & inde nomen kalendarij : inde fœneratores, menstrui exactores - & menses usurarum parentes : (μῆνες τῶν κατέρες) apud Basilium. Ambros. in Tobia. Iterum in Paulo lib. 3. qq. ad l. 40. de reb. cred. pag. m. 1017. D. ibi : usura centesima, est usura menstrua, i. e. quæ in centenos, quot mensibus reddit singulos : quotannis duodenos : ut apud Plautum in Epidico, act. 1. scen. 1. : in dies minasq; argenti singulas fœnore, inquit, accepi : s. in dies 30. quæ est centesima usura. ut in l. si ita quis promisit. 135. pr. de V. O. i. e. in menses singulos. Nam ut Mathematici : ita & Jcti in dinumeratione temporum omnes menses facimus 30. dierum. prolixè & eleganter *Wes. in C. C. de usur. n. 5. & seqq. Binsfeld. in cap. quia in omnibus. 3. De Usur. quest. 4. pag. 72. Dn. D. Fransk. 2. resolut. 10. n. 3. & seqq.* Inconveniens ergò est casuatio Odofredi, quæ 20. usurarum nomine conventa fingit : cum fingendæ sint legitimæ : Inconveniens etiam illud, respectum ad unum tantum annum habendum, non ad plures : Cum omninò ad totidem annos respectus habendus sit, quot desiderantur ad dupli exæquationem.*

42. PART. I. ART. II. DE CONSTITUT. PP.

10. Quamobrem recentiores spretâ isthâc intemperie, longè aliam summam & casum, feliciore etiam successu substituere summam invenies apud Alciatum 1. *Parerg.* 33. talem: Ostenditur verbis hujus legis: In dupli rationem usuras solutas non cõputari: Sed eas solùm quæ in præsentia petuntur. Etiam aliter ex *Pactij Anal Cod. h. t. n. 10. vers. 3.* dicere poteris: Usuras diversis vicibus solutas, non imputari in duplum, (subaudi, vult Antoninus.) Donellus *n. 2. in fin. ita:* In duplo usurarum, per tẽpora solutas, non computari: sed computari tantum solvendas.

11. Casum Garfias, veram calendarii rationem utcunq; edoctus, infelicitè tamen huic legi substituit *d. c. 19. n. 16.* Fœneratores, inquit, si toto anno ad unicam usuram mutuassent pecuniam, duplum excedere non poterant: distributa verò solutione integra, in singulos menses, h. e. in singulas calendas, excedebant duplum. Infelicitè inquam (1) quia non 8. anni, nedum unus annus, duplum sortis æquant: nec exæquatio simpli sortis exclusive hic intelligitur, sed inclusive cum simplo sortis. (2) quia Imp. rationẽ suã distinctionis non tam in summa ponit, quam in temporibus solutionis & reliquationis: ut exceptione alterius tanti per eum gaudere non debeat, qui usuras per tempora non solvit, sed reliquatus est: Er hat die Zinsen so hoch auffschwõllen lassen / daß sie das alterum tantum erreicht. Et quia vir tantus, alterius tanti definitionem non intellexit, dicamus sane hic intelligendam esse, ad sortem mutuò datam, talem tantamq; qualis & quanta est fors ipsa, accessionem. *Dn. Avemantum Dn. Fomanno, in posit. inaug. de altero tanto posit. 4.* Quam frustra carpit auctor thesium de altero tanto Anno 1646. pro gradu B. propositarum th. 13. Accessio enim non minus rectè pro genere adhibetur; quo & arrha & pignus suo modo dicatur mutui accessio. l. 12. C. eod. Siquidem hæc generis virtus est, ut definito latius pateat. Nec dubium cuiquam fieri potest, unam tantum accessionem à definitore intelligi, cum id in verbis seqq. liquido indicetur atque determinetur. Sed nugæ illæ refutationem non magis merentur, quam admissionem illius definitionis substitutio, qua alterum tantum brevius se descripturum Dom. Licent. pollicetur: Exæquationem sortis eadem quantitate & qualitate. Siquidem ñ alterum tantum, non est exæquatio ipsa: sed accessio exæquans.

12. Duarenus casum dicto cap. 3. bis expressit, his verbis: Casuatio
Duarenis
 Quidam stipulatus est usuram centesimam: Pro centum stipu-
 latus est singulis annis 12. vel unum singulis mensibus. Unum
 istum aureum exegit usque ad centesimum mensem: post cen-
 tum menses, perguit usuras exigere. Reus debitor ait, se nihil
 amplius usurarum nomine debere, quia ad duplum usque for-
 tis ventum sit & leges vetare ultra duplum fortis usuras exigi.
 Creditor autem ait, eo tempore, quo agitur, summam quam
 petit, non excedere duplum fortis: & quoad legem oppositam,
 ait intelligendam eam esse de quantitate usurarum, quæ exce-
 dit sortem tempore solutionis. Ex. g. si fuerit cessatum ultra
 centum menses in solutione usurarum, & totas eas usuras pe-
 tam, non possum eas petere ultra duplum: Q. ergo, quomodo
 sit accipienda lex vetus, quæ cautum est, ne *ultra duplum usura*,
 petantur? Hic Imp. ait, sic esse intelligendam eam L. quasi ac-
 cipienda sit de usuris non per tempora solutis, sed quarum quæ-
 titas excedit sortem tempore solutionis. Hæc Duarenus.

13. Verum Duarenus calculum ritè posuisse non videtur, cui præla-
ta Donelli
 aut certè ad sententiam Legis non aptasse. Itaq; præstat Donel-
 li casuationem sequi *in d. l. 10. n. 2. ibi*: Debitor usuras debebat
 centesimas (quæ ut diximus centesimo mense summam fortis ex-
 æquant seu conficiunt:) Post ducentos menses (ita formandus
 erat casus, non ut Duarenus posuit de centesimo mense: Nam
 ducentesimo demum mense s. bis octo annis & bis quatuor
 mensibus *Wesenb. parat. de usuris n. 12. duplum fortis exigitur*
conf. inf. artic 3. th. ult.) Creditor usuram centesimam petit: Re-
 movetur à debitore, quod dicat, eum petere usuras ultra du-
 plum fortis: quod lex antiqua vetat *l. 26. §. 1. de Condict. Indeb. Q.*
 an rectè petat nec ne, & an petendo contra L. faciat? Antoni-
 nus ex suo ingenio (Nam veteres aliter sensisse supra demon-
 stravimus) moderationem quandam interponens, distinguit
 hoc modo: Si per totos ducentos menses debitor usuras cente-
 simas non solverit, & post ducentesimum mensem creditor
 eam summam ita petierit, ut sequentis temporis usuras etiam
 porrò exacturus sit, tum petitionem ultra duplum inhiberi.
 Quod si debitor usuras menstruas solverit, aut alias singulatim
 per binos aut ternos menses, ut sanè idè solebant singulis
 mensibus usuras stipulari, idibus verò exigere, *C. I. A. de usuris*

44 PAR. I. ART. II. D. CONST. PP. & INTERP. L. IO. C. D. US.
th. 16. n. 1.) placuit Antonino visumq; fuit, legem superiorem
non obstare, quò minus creditor post ducentos menses easdem
usuras peteret: quia solutæ ante usuræ non computarentur in
duplum, ultra quod lex usuras exigi vetat. Consentit Cujas.
in interpretat. huius l. in f. Casum talem proponens: Si usuræ
per partes solvantur, ut si singulis calendis singuli aurei in cen-
tenas pensiones solvantur: Usurarum ratio (juxta placitum An-
tonini) poterat duplum excedere, nec coarctabantur ante
Justinianum usuræ.

14. Potuit sanè colorem aliquem Caracalla huic con-
stitutioni suæ obducere à verbo *Exigere*, quo, vel simili, juris
veteris Lator usus fortè fuit: verbum enim hoc respicere vide-
tur tempus præsens, quo usuræ petuntur: Non enim petuntur
ultra duplum, nisi nondum solutæ: Nam solutæ amplius peti
aut exigi non possunt. *Donellus in Comment, ad l. 10. n. 3.* Item
quod alibi à D. Pio rescriptum est (*in l. 17. §. 1. de usur.*) Usuras
præteritas parùm iustè peti, quas omisisse te longi temporis in-
tervallum indicat; qui eas à debitore tuo, ut gratior apud eum
esses, petendas non putasti. *Sed* captatio hæc verborum non po-
test tegere absurditatem rei, quæ utrobique dispalescit ac sese ex-
erit. Plusquam enim absurdum videtur in duplo computari
usuras à debitore non solutas: eas autem quæ solutæ sint, non
computari: cum sit multò æquius, legem benignè interpreta-
ri pro eo, qui sponte bonam fidem agnovit, & usuras solvit,
quam pro eo, qui creditorem suum frustratus est, non solvendo.
Donellus ad d. l. 10. in fin. adde in f. sect. 2. cap. ult. in fin.

15. Quæ absurditas à posterioribus Pp. animadversa, mo-
vit eos, ut rem ad veteres terminos reducerent. Utiq; *l. un. C. Th.
de usur. rei judic.* quæ est Impp. Gratiani, Valentiniani, & Theo-
dosi, generaliter hanc exprimere videtur sententiam, prout ab
interprete redditur: Hoc quoq; præcipimus observari, ut si de-
bitoris cautio cum omni firmitate proferatur, & usuræ per an-
nos plures cum capitali debito se æquaverint, (possunt autem
æquata dici etiam solutæ) à debitore amplius (ergò ante fuerunt
aliquæ exactæ) non petantur. Alciatus 1. *Parerg.* 33. veterem
hanc L. ita extulit: Si ex stipulatu usuræ debeantur & per anno-
rum curricula summam capituli impleverint, (ut scil. quantitas
fœnoris quantitati fortis coæquetur) ulterius peti non possunt.
Quic-

Quicquid sit de istis sive aliorum placitis : De Justiniano certissimus, eum hanc quoque Antonini legem emendasse & ad veterem rectitudinem reformasse : qua de causa etiam Codici suam constitutionem fortè inferere voluit, ut & testimonium antiqui juris extaret, & deviationis Antonini summa, ad regulam Justinianæ æquabilitatis rectius posset comparari atque expendi. De quâ seq. cap. uberius dispiciendum est.

ARTICVLVS III.

De Legislatione Iustiniana, & an Constitutionem Antonini Iustinianus jure meritoque antiquarit aut emendaverit?

I. Idem quod Imp. Justinianus in §. 5. proæm. Iust. de se ipso effert & prædicat, se in jure Institutionum proponendo primum breviter explicasse, quod antea obtinuerit, deinde quod postea desuetudine inumbratum, Imperiali remedio illuminatum sit : *conf. l. 2. §. 11. & l. 3. §. 14. C. de Vet. jur. en. & l. ult. §. 13. C. de jur. delib.* Id in hoc quoque juris articulo ipsum observasse, diligentius attendentes liquidò deprehendemus. Sunt equidem nonnulli qui prius membrum §. 5. de illo veteri jure intelligunt, quod antea obtinebat, atque etiamnum obtinet : quam explicationem etiam Dn. Locam. ad d. §. 5. retinuit, fortè quod ll. abrogatas referre nihil attineat. *arg. l. 1. ad L. Aquil. ubi Dd. & in judiciis allegare vetitum sit : §. hunc igitur. 3. Constit. Summa. de Iustiniano Codice confirm. Gothof. in not. ad L. ult. D. ad L. Corn. de fals.* Neque tamen necesse est, nos eâ restrictione uti, in textu generaliter & propriè atque perspicuè loquente : Cum utique ad perfectam Historiæ juris cognitionem magnoperè aliquando conducatur, jus antiquum, vetus, & abrogatum, seu quod antea obtinebat & abrogatum est, cognovisse d. l. 3. §. 14. D. de V. I. E. *can fuerunt. Distinct. 7. can. 9. dist. 37.* eoque sensu dicitur ab Imp. nihil antiquitatis penitus esse ignorandum §. 1. *Inst. de Testam.* Unde etiam in ipsis Instit. Imp. in enarrando jure veteri multam collocat operam, quatenus ea narratio ad meliorem juris novi intellectum conducit : quanquam constitutiones eas, quæ jus incertum & conturbatum continent, exulare jusserit à Cod.

suo §. 10. *Inst. de testam.* ut & antiquata jam dudum jura, quibus animi studiosorum confunderentur. *L. un. C. de nudo jur. Quirit. toll. l. un. §. 9. C. de caduc. tollend. l. un. pr. C. de Latin. lib. toll. cum similib.*

2. Hoc ergò consilio & fine factum putamus, quod Imp. Justinianus constitutionem Antonini in Codicem suum referri passus sit. Ut sc. ostenderet, quemadmodum illa constitutio à jure veteri in Pandectis exposito, h. e. à limine veritatis aberrârit, ac postea suarum constitutionum remedio illuminata, in viam reducta fuerit. Etenim cum adversus provisionem juris sagacissima fœneratorum natio, cujus inexhausta sitis est, *Mornacius in observat. ad l. 12. C. de usur.* duplicem sibi machinam & geminum *κρησφύγελον* comparasset; vel potius duplicem avaritiæ suæ promovendæ viam invenisset. Nempe (1) per maturam & rigidam exactionem usurarum, dupli quantitatem & coacervationem præcavendo: quoniam per constitutionem Antonini, in duplo non veniebant usuræ antea exactæ: *Bachov. volum. 2. disp. Treutler. 3. th. 5. lit. a.* Unde cauti & cati fœneratores non tantum solebant in singulas calendas usuras stipulari, *ut supr. d.* Sed & singulis calendis diversis pensionibus eas exigere, *Cujac. in recit. ad l. 20. C. d. lit. in f.* (2) per acceptionem pignorum, ad quorum usque pretium & valorem, etiam ultra duplum coacervatas usuras jure retentionis consequuebantur, *ut narrat Justinianus in l. 27. §. 1. C. de usur.* Ideò ut huic versutiæ obviam iretur, Imp. Justinianus utrumque cuniculum contrariâ legislatione, eâq; vel novâ vel renovatâ elusit. *v. infra artic. 6. §. 3.*

3. Priorem quidem *in l. 27. §. 1. C. de usur.* obscurius quam in Novellis: Posteriores verò liquidius & verbis conceptis, *ibid.* Significat enim Justinianus, fuisse fœneratores, qui & pignoribus sibi caverent, atque eorum retentione debitores ad ulteriores usurarum præstationes adigerent: Fuisse etiam veteres quasdam leges, quæ pignorum occasione ultra duplum usuras exigere permitterent. Et de facto quidem ipso, & fœneratorum cupidine atq; actibus, nemo fidem narranti Principi detrahit: Verum quod ll. quædam veteres id permiserint, id verò non credit *Mafius lib. 1. opinion. c. 20. n. 22.* (dubium hoc, *ut alia eius capitis, mutuatus ex Balduino, qui in Justiniano pag. 92. ad hanc l. 27.*

l. 27. §. 1. C. de usur. subnotat: Non putare se tales leges extare: Et si eas non ignoret, quæ retentionem pignoris concedant, ubi persecutionem alioqui non concederent.) Et Interpp. quidem plerique hanc constitutionem silentio prætermisere: Etiam Salycet. Sichard. Donell. Cujac. & alii qui ad hunc tit. ex ordine scripsere. Neq; Odofredus, vel Castrensis hunc nodum attingunt. Itaque pro declaratione textus & excusatione Justiniani dicemus, verba ista, *Quorum occasione quadam veteres leges & ultra duplum usuras exigere permittebant*, in parenthesis includenda esse: structuræ sententiæ, ex integro absolvendæ, id exigente: Unde consequitur *ὅς ἐν τῷ πόσει*, quod dictum est, accipiendum esse: Nempe ita, occasione pignorum, fœneratores abusos esse veteribus legibus & earum permissione jus retentionis in aliis articulis probatum, etiam ad usurarum causam extendisse: quod utiq; tentatum ab ipsis sæpenumero fuisse, evidenter coarguit *l. 4. pr. ibi: discusso periculo nec pignora vel hypothecæ, titulo maioris usuræ tenebuntur. de nautico fœnore. per quem text. etiam Cuiac. in Papin. lib. 3. respons. pag. 127. inf. docet: Secundum quasdam leges veteres usuras supra duplum servari potuisse per retentionem pignoris: idq; obtinuisse in centesimis & legitimis: non in his quæ centesimus essent maiores. add. l. pretij. 19. ibi: licet pignora data probentur. C. Maudat. textus ex tit. de usuris alios mox allegabimus.*

4. Etenim Ratio dubitandi, hoc est, prætextus fœneratorum fuit, quod usuræ ex conventionem deberentur naturaliter *l. 3. C. de usur.* At in naturali debito jus retentionis locum habere diceb. *l. 4. ubi traditur: per retentionem pignoris & usuras servari posse, de quib. præstandis convenit. C. de usur. cuius legis dispositio confirmatur l. pignoribus 22. C. d. t. Ratio, per l. si necessarias. 8. §. ult. de pignerat. act.* Quâ ratione non obstante Justiniano contrarium placuit, ne fraus scil. veteri legi fieret; cui Justinianus plenissimam vim retribuere voluit, nequaquam concedendum esse dictitans, ut cursus usurarum ultra duplum procedat. *d. l. 27. §. 1. C. de usur.* Nec difficile est ex veteribus legibus respondere ad fundamentum fœneratorum: Nempe aliam causam esse usurarum, quas quis supra licitum modum promisit: nam has penitus illicitas esse, *l. 11. §. 3. de pignor. act. l. 9. de Vsur. & ad eam artic. 1. sup. th. 7. & seqq.*

§. Ergone

5. Ergone dices, jure Codicis jam tum vicissim introdu-
ctum ut usurae etiam particulares, ultra duplum, non solveren-
tur: Cum alii Codicis & Novellarum Constit. committere hic
soleant? v. Pacius in Anal. Cod. n. 10. vers. 3. ibi. Quod verum est jure
Codicis tum demum. Imò inquam, fuit hæc mens Justiniani et-
iam ante promulgationem Novellarum in d. l. 27. §. 1. C. de usur.
Quod (1) patet ex verbis ipsius §. 1. quibus indistinctè, generali-
ter & enixè utendo pronunciat Imp. Cursum usurarum ultra
duplum *minimè* (adeoq; nec per modum exacta seorsim solu-
tionis) procedere. Qui enim *minimè* quid concedit, ille nulla-
tenus concedit Gonzal. ad regul. 8. Cancell. gloss 40. n. 1. E. nec par-
ticulares. Contrariam cavillationem prorsus (2) excludit. No-
vella. 121. non tantum præfatio, ubi artes legibus contrariæ pe-
nitus damnantur, ut mox dicemus; Sed & cap. 1. ubi dicitur, nu-
per produsse sacram formam: (emanavit autem hoc caput cum reli-
quis partibus 17. kal. May Belis. v. C. Consul. Sive legas Belisario Con-
sul. Collega Justinian. v. h. e. A. § 36. ut verosimile videtur, sive Basilio
Viro Cl. Consul. h. e. An. § 41. ut comp. Gothofr.) non absolum erit
per sacram formam intelligere ipsam l. 27. quæ sc. scripta est ad
Mennam Præf. Prætor. arg. l. 20. C. de SS. Eccles. Novell. Theodos. 22.
C. A. de constit. Princip. th. 39. Quid autem dixerit senseritve Ju-
stinianus in illa formâ seu constit. nuper emissa; Id indicatur
cap. 2. d. Novell. 121. nimirum non tantum generaliter placuif-
se; nihil usurarum ultra duplum solvi debere: Sed insuper hanc
suam mentem esse, ut (secus quam Antoninus voluit,) etiam
particulares usurarum solutiones debita extinguant, quoties
usurarum præstationes alterum tantum attigerint. Relatum
autem in referente esse dicitur in tantum, ut dicatur pars refe-
rentis l. asse toto. 77. de hered. instit. Card. Tuscus præct. conclus. tom.
6. lit. R.

6. Instabis quærendo: si illud Constit. Codicis cautum
jam ante fuisse supponitur, quid ergò opus fuit Novella istâ, &
insuper N. 138. imò & tertiâ, quæ est N. 160. Respondere possu-
mus non tantum ex aliis locis, veluti ex cap. de multa. 28. de Præ-
bend. cum propter præsumptiones quorundam & cupiditates,
nullus hæctenus aut raris admodum de prædictis statutis fru-
ctus provenisset, evidentius & expressius legislatorem occurre-
re cupiisse: sed etiam ex epilogo ipsius Novell. 121. Constitutio-
nem

nem l. 27. § 1. C. de usur. generaliter acceptam, obtentu legis Antonini in reprobam tractam fuisse sensum, ita ut causa particularium usurarum excluderetur: Ergò opus fuisse declaratione & inculcatione. Et acquiescere sanè atque subsistere hinc Justinianus potuisset, si per homines avaros id ipsi licuisset: Manifestissima enim est, *inquit ipse in Novell. 138.* nostri numinis constitutio, quæ usque ad dupli quantitatem exactiorem debiti concludit. Atqui non licuit per istos, qui exceptiones subinde quærebant, modò in usuris particularibus, *d. Novell. 121.* modò in currentibus. *ut in Novell. 138.* Ergò opus fuit interpretatione & inculcatione. Quemadmodum in Edit. Charondæ & Scrimger, hic Tit. Novellæ præscriptus est: ἐπιμνησία, πῶς οἱ ὑπὲρ τὸ διπλάσιον τόκοι ἔπαρέχοντο: Interpretatio, quomodo quæ duplum excedunt usuræ non præbeantur. Haloander ita: De interpretatione à principe facta: & ut usuræ particulatim solutæ, duplum sortis non excedant. Cujus sanè *Novella* potissima quaestio videtur esse, annon creditor, qui nondum duplum recepit per usurarum præstationes, sed seculum v. g. integram sortem petere possit? Quod Imp. negat, Legislationem anteriorem ita explicans, ut debitor usuras usq; ad alterum tantum exsolvens, etiam liberetur, & creditori sortem exigenti silentium imponatur. *per text. d. Novell. 138. ibi: Alij verò (qui duplum nondum sunt consequuti) si simili modo repleti fuerint, eodem modo silere compellantur: cautionibus effectu inanibus.*

7. Existimaverit forsan aliquis gratis hæc disputari & implendarum pagellarum causâ. Sed imò plurimum in hæc disputatione momenti situm esse comperiet, qui postea consideraverit, potissimam adversariorum fiduciam in eo positam esse, ut *Novellas* illas Justiniani suspectas nobis faciant, adeoque Antonini constitutionem ut jus novissimum, de quo certò constet, nobis obtrudant. Quod si ergò hanc Justiniani mentem simpliciter fuisse etiam ex Codicis monumentis obtinuerimus, *Novellæ* illæ hinc auctoritatem majorem, *Leges Codicis* (intelligo l. 29. & 30. huic l. 27. §. 1. subiectas) majus inde robur assumment. Obtentâ verò *Novellarum* auctoritate, non valdè laborandum erit de earundem intellectu atque interpretatione, factis enim claræ sunt atque perspicuæ.

G

8. Nam

8. Nam licet *Novell. 160.* exceptiones contineat: At tamen leges & Sanctiones nostras (quam distinctionem videtur innuere *Imp. in d. l. 27. §. 1. C. de usur. & Novell. 121.*) vel illæ ipsæ Exceptiones magis adstruunt, quam ut destruant vel impugnent. Ea enim est natura Exceptionis, ut regulam sive regularem dispositionem confirmet, & alia insuper excludat: cum quædam existimando, de cæteris accuratius cogitasse loquens videatur. *l. 12. §. 43. vers. denique. de instr. vel instr. leg. Everhard. in topic. legal. lo. 3. frustra contrarium quid muginante Antonio Massa. lib 1. de Exercit. Jurispr. n. 71.* Cætera quæ Novellarum autoritati derogare, & fidem earundem elevare censentur, suo loco diluemus: *part. 2. artic. 4. th. 7.* Dum certi sumus interim, per hæctenus disputata, modum usurarum constitutionibus duplicem esse constitutum: *Primum*, ut usura non sit major centesima, id est, ne plus quotannis in centenos reddat, quam duodenos: (quod & ante Justinianum obtinuit) *Deinde*, ut usuræ, postquam sortem æquaverint, consistant & finem accipiant: Ne altero tanto sint ampliores quam fors, id est, ne duplum egrediantur: *Denique* ut centesimo mense desinant. Nam usura centesima singulis mensibus reddit unum nummum, duodecim quotannis: & centesimo igitur mense æquat sortem, nec ultra progreditur. Ita concludimus, superiora colligentes, verbis Cujacii nostri *in recit. ad l. Iulianus 13. §. ibidem Papinianus. 26. de A. E.* Quamquam idem de moderatis usuris dicendum sit: Cum jam suo tempore Justinianus communes usuras ad semisses redegerit: *l. 26. §. 1. C. de usur.* Et tamen dupli excessum severè prohibuerit. *Raguel. ad d. l. 26. pag 253. vers. qualescunque.*

Remota
phrasium
ambigui-
tas,

9. Dices: juxta istam Cujacii explicationem, Usuras ne quidem ultra simplum deberi: Et v. g. si alicui mille crederis, & per 20. annos quincunces usuras receperis, veluti recepta sorte, nihil jam amplius posse exigi: quomodo sanè hoc exemplum nonnulli adferunt atque ita satis intricatè efferunt: Cum tamen Zangerus, qui ab illis inter cæteros laudatur, non dicat; usuras supra simplum sumæ creditæ; sed ultra duplum exigentem, exceptione usurariæ pravitatis posse repelli. *cap. 25. de Except. part. 3. pag. 664. n. 29. conf. sup. artic. 2. th. 11.* Sed nodus iste evolutione amphibologiæ facilè explicatur. Interest enim an post centesimum mensem (ut hypothesein & exem-
plum

plum Cujacii retineamus,) quærat de processu & exactione usurarum, vel ipsius sortis. Prior quæstio rectè negatur; eoq; sensu rectè dicitur, ultra alterum tantum non procedere exactionem usurarum: vel sisti usuras ubi debitum æquaverint. Interim verò (quod quæstionem posteriorem attinet) non sistitur etiam exactio sortis: Alioqui contra stipulationem aut pactum aut moræ prævaricationem usuræ nullæ; sed sortis particularis tantum exhibita solutio fuisset. Ergò tum demum opponetur creditori exceptio usurariæ pravitatis, si post centesimum mensem sorte salva, usuras exigere perrexerit: Vel post ducentesimum mensem & sortem & usuras. Ducentesimo enim mense demum & sortis & usurarum exactio cessat: *hodiè post annum quadragesimum in usuris quincuncibus*: Quia sc. creditor & simplum sortis; & alterum tantum usurarum nomine recepit: Adeoq; satis utilitatis ex re sua, natura sterili redegit, cum alterum tantum lucratus sit. *conf. Novell. 121. cap. 1. ibi: Si duplum debiti solvatur, nulla contra debitores secundum leges nostras supersit exactio. & ibi: si quingenti aurei debeantur, & mille soluti sint, debitor universo debito liberatur. & Novella 138. ibi: Creditores qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus debitorem inquietudinem possunt proponere: & cautiones fœneratitiæ post id tempus aut reddenda sunt, aut si apud creditores remanserint, suis viribus vacabunt. Es werden getödtete vnd dürre brieffe seyn. conf. D. Carpzov. part. 2. quæst. crimin. 92. n. 43. ibi: simulatq; usuræ æquarunt sortem, nihil amplius, usuræ nomine, debetur, sed tantum fors relinquatur ad repetitionem, si prius soluta non sit. add. sup. th. 6. p. 49.*

ARTICULUS IV.

De æquitate & justitiâ Juris Justiniani: circa moderamen & restrictionem usurarum, ad alterum tantum.

I. Restat in hâc sectione, quæ de juris nostri certitudine agit, illa visio atque dispectio: An Justiniana Legislatio rationi conveniat & æquitate nitatur? Quamquam enim Plato *Dial. 1. de LL. p. m. 207.* cautum esse legibus sive testetur, sive velit, ne junior quispiam quærere audeat, rectenè an secus leges constitutæ sint: Sed unam omnium vocem hanc requirat: *leges à*

2 PART. I. ART. IV. DE JUSTIT. & ÆQUIT.

ges à Diis emanasse, confer. Arist. lib. 2. Sophist. Elench. cap. 3. & 1. Rhetoric. c. 15. Quintilian. declam. 264. Quam sententiam etiam D. Augustinus probat in lib. de vera religione c. 31. inquit: In istis temporalibus legibus, quanquam de his homines judicent, cum eas instituunt: Tamen cum fuerint instituta & firmata, non licebit iudici de ipsis judicare, sed secundum ipsas: *que sententia Canonisata est in Can. in istis 4. dist. 4.* Unde Dd. nostri rectè constituunt: textibus in medium allatis dubitationi locum non relinquunt: sed cessare merito debere omnes glossarum & advocatorum cavillationes, Roland. à Valle. 1. Consil. 25. pr. Wesenb. p. 3. consil. 108. n. 29. & p. 7. consil. 319. n. 120. Ant. Contius 2. subseciv. 17. v. pleraq. Racemat. Extraord. de Stell. th. 11. Nihilominus quia per seculi malignitatem eò deventum est, ut autoritas legum sæpenumero etiam à privatis in dubium vocetur: ut postea videbimus. Necessarium ferè est, ut huic curiositati, ostensâ legum probabili ætiologiâ, satisfiat: eoq; pravitate usurariae advocati, nisi planè ἀλογα ζῶα haberi velint, rationibus duci & convinci se patiantur. Cuiac. in recitat. Cod. de collation. pag. 690. Forcatulus in Sphinge legali. p. 324.

2. In iis si rem ipsam & fundum istum καὶ τὸ ὄφρον intueamur: Est sanè pecunia, res, omniū confessione, sterilis, & PHILOSOPHORUM inquam, ut Aristot. 4. Ethic. 1. itemq; 1. Polit. c. 6. & 7. ET IUSTORUM §. 2. Inst. de usufr. l. 1. & c. 1. de usu ear. rer. ubi Dd. Et ex D. Basilio P. Binsfeld. comment. ad cap. quia in omnibus. q. 1. p. 56. de Usur. cap. 5. q. 2. p. 99. Sam. Petit. ad LL. Atticas lib. 5. tit. 4. pr. pag. 403. & 406. Unde Chrysostomus in Can. ejiciens. 11. Distinct. 88. vers. secundo: pecuniam ab agro separat: quod iste fructum ferat aranti; non item pecunia repositam obtinenti. Planè ut Aristoteles ipse lib. 1. Polit. c. 10. opum quærendarum ratione naturæ consentaneam vocat eam, quæ est ἀπὸ τῶν κερπῶν καὶ ἀπὸ τῶν ζῶων: à fructibus & animalibus. Sufficiat ergò hæcenus malitiæ humanæ indultum esse, ut contra naturam pecuniæ, usura prima, fructui comparetur. l. usura 34. l. 38. de usur. l. 88. §. ult. ad L. Falcid. Nec fictionum geminationem hîc admittamus. contra not. in racem. crimin. ad tit. Si is qui testam. lib. esse iust. th. 7. Quid enim absurdum magis, quam ut in infinitum fructificet, quæ nec ullum per se fructum ferre queat. Le laboureur, dit Basile, se contente de l'essic que le grain de bled a produit; L'usurier veut

resis

retirer le fruit & ne veut pas que la semence se perde : c'est a dire, que le fort principal se deminue. *verba sunt Petri Matthei lib. 4. Historia Henrici IV. narrat. 4. n. 6. ad fin. in marginal. pag. 149. Nec alias sanè quicquam immensum & infinitum bonum est, inquit Imp. in Novell. 3. Canis. ad cap. 11. de Usur. & censib. pag. 187. Kövenstrunck im Rechtl. bedencen von Contributionen pag. 33. E. geminatione admisâ, exfatiari denique aviditatem fœneratorum oportet atque repleri. Sollen sich endlich ersättigen lassen. ut inquit Imp. in Novel. 138. conf. A. Fabr. th. 5. fin. h. art. cit.*

3. Deinde mutuo potissimum, communiter & propriè itur in creditum l. 2. §. 3. & seqq. de reb. Credit. At hoc mutuum suâ naturâ est gratuitum l. 17. de pact. l. 11. §. 1. de R. Cr. Plaut. in Asinar. act. 1. scen. 3. Quid ergò magis absolum quam ut ex contractu gratuito maximè omnium lucrosum constituamus, & ex beneficio dispendium : Cum ut Justinianus Edict. 9. c. 2. §. 2. & ex eo Gothofr. ibid. ait : Utique dispendium in usuris sustineat, qui L. majores & ultrà legis modum persolverit.

4. Porrò si usuras ipsas intueamur & natura & qualitas illarum contrariæ sententiæ repugnare deprehenditur : Cum enim usuræ mera sint accessio l. frumenti 12. l. oleo. 23. l. eos. 26. in pr. C. de usur. Utique absurdum iterum est, accessionem in usuris majorem esse principali, ac lucrum majus esse ipsâ sorte. Hottom. lib. 1. de usur. c. 10. quo arg. etiam post hæc impressa uti deprehendimus Dn. Carpzov. 4. Respons. 49. n. 1. absurdum etiam ut fundamento per solutionem sublato, accessiones durent. l. 2. de Pecul. legat. Cuiac. in lib. 3. Paul. ad Ed. l. 2. 4. & 6. de pact. l. 4. §. 1. de censibus. in terminis usurarum textus est in d. l. 6. C. de usur. Absurdum denique ut detur accessionis accessio, arg. l. 28. C. de usur. l. ult. de Magistr. conven. l. 1. C. de fiscal. usur. l. 15. de usur. Nicol. Hunn. can. 2. cap. 15. Stahl Regul. 6. tit. 14. Franzk. 2. resol. 10. n. 17. & seq. Ad quas rationes digitum ipse Imp. intendit in Novel. 121. c. 2. cum inquit ; cavendum omninò esse, ne debitum multipliciter exigì deprehendatur.

5. Idem Imp. in Edicto 9. c. 5. aliud etiã argumentum subindicat : usuras sc. ultra duplum exigì vel ut sortem vel ut usuras. At duplo exoluto & simplum sortis, & alterum tantum, sub usurarum nomine, jam exolutum esse. Ergò jure nihil amplius deberi exigivè posse. Conf. in simili Covarruv. lib. 3. variar.

variar. resolut. 1. n. 5. Cuius argumentum contra usuras simplices extructum, multo magis & fortius usuris duplum excedentibus opponitur. Aut enim creditor iste lucrum hoc (supernumerarium) capit pro sorte, aut pro usu ipsius. Si pro sorte, ergo bis capit eius estimationem, vel capit iniustum eius valorem: (hoc casu ter quaterve capit aut estimationem aut lucrum multo iniustius) si pro usu rei, is non potest seorsim à sorte estimari & sic bis sors ipsa vendi. l. 2. de usufr. ear. rer. hæcenus Covarruv. Rectè igitur A. Faber in Rational. ad l. 2. §. 8. vers. & quidem. de eo quod certo loco. de Justiniani ratiocinatione sic concludit: Putavit, inquit, Iustinianus id, quod supra duplum exigitur immoderatam creditoris avaritiam & cupiditatem denotare, quam facile iudex subsequi non debet.

6. Quod si charitatis & commiserationis, non dicam Christianæ, sed civilis, quam civis civi debet, legem contueamur, quid aliud Imperatori nostro exempla majorum persuadere poterant: cogitanti sc. vel (1) *σενάχδειαν* Solonis, v. *Plutarch. in Solon. Diogen. Laërt. lib. 1. Iohan. Cluver. in epitom. pag. 64. B. & Atheniensium. de quâ prolixè Salmasius in lib. de modo usurarū: cap. 17. v. Ann. Robert. 2. rer. judic. c. 6. p. 376. Bugnion. lib. 4. de LL. abrog. sat. 107. p. 332. vel (2) consuetudinem Judaicæ liberationis sive *ἀφίσσωσ* anno quoque septimo Judæis verbo D E I, Deuteron. 15. v. 3. in iunctæ v. Franciscus Ribera. lib. 5. de templo. cap. 23. & iterum Salmasius de usuris. c. 20. pag. 608. vel (3) Romanis non incognitas leges novarum tabularum, quæ Græcis dicebantur *χερῶν ἀποκοπῆ*, idem ibid. è Cuiac. in recit. ad l. 50. de A. E. & ab Heraclidarum plebe aliquando impotenter flagitabatur v. *Iustin lib. 16. histor. sub sine.* Nam non cives solum boni sed & boni Principes sæpè jubebant etiam publicorum debitorum instrumenta comburi (ad imitationem Agidis Lacedæmoniorum, *Corn. Nepos. 17. 1. 4. ducis, de quo v. Alex. ab Alex. 1. genial. dier. 7. P. Heig. 1. quest. n. 10. & seqq.*) eoq; ipso miseris debitoribus anxietatem curarum omnino adimebant. *Cuiac. lib. 3. Pauli ad Edict. in l. 2. 4. & 6. de pact.* vel saltem usurarum cursum sistebant. Sic enim de Q. Confidio Val. Max. lib. 4. c. 8. Cum is centies atque quinquagies H. S. sumam in fœnore haberet, neque de sorte quinquam debitorum suorum, neque de usura à suis appellari passus est, quamdiu furor Catilinæ in Rep. sæviit. Optimè mirificeq; testatus, nummorum suorum, non civilis sanguinis se esse fœnera-*

fœneratorem. Jam qui hac præcipuè negotiatione delectantur, (inquit Valerius) cum pecuniam cruentam domum retulerint, quam improbando gaudio exultent, recognoscant. Ita de Cæsare Dio scripsit lib. 53. τὰ παλαιὰ συμβεβηκῆα τῶν χρεοφιλόντων ἕκαμψεν. conf. Sueton. in Iul. Cæs. c. 42. ipsum Iul. Cæs. in histor. bell. civ. pr. De Augusto Sueton. cap. 32. tabulas veteres ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit. add. Manzij part. 2. prælud. bell. civ. q. 6. n. 25. Et de Gratiano Ausonius: tu argumenta omnia flagitandi, ardere jussisti. Et de Justino P. Africanus vetus poëta.

Hic rutulis lucent chartis ardentibus ignes

Hic chartas flammis subigunt. v. l. 6. C. Th. de indulg. deb. 11. 28. Schefferus de nov. tabulis cap. 1. & 6.

Et ipsemet Imp. Constantinus in l. 6. C. de jurefisci. (quamvis ex alia forte causa) justas etiam & quæ lo um habeant, fisci actiones, præcepit concremari. Est etiam eâ de re in Cod. Theodos. integer titulus. de indulgentijs debitorum lib. XI. tit. 28. Imp Juliani, Arcadii, Honorii, Theodosii, & Valentiniani liberalitates per multas constitutiones exponens. Enimverò si tædium fœnoris, DEUM ipsum & bonos principes ad usum eorum in totum explodendum, v. Leonis Novellas, quas ipse Salmas. Comment. de Usuris præmisit imò etiam ad abolitionem tabularum permovit; quidni eosdem moverit charitas civium, ne eos in infinitum in se perpetuatis fœnoris exactionibus sævire paterentur?

7. Possent hûc referri & utiliter applicari, omnia Theologorum monita, In Exod. cap. 22. vers. 25. Deuteron. cap. 23. vers. 19. Levit. 25. vers. 35. Nehem. cap. 5. Psalm. 15. vers. 5. Luther. tom. 2. Ienens. pag. 275. b. & Ph. Cæsar. de usuris ap. Enchirid. Chemnit. Gerhard. tom. 6. Loc. comm. de magistratu polit. §. 232. & seqq. Ames. lib. 5. de casibus Consc. cap. 44. th. 19. Clem. un. §. ult. ibi: Qui usuras accipere non esse peccatum pertinaciter asserit: ut hereticus punitur. de Heret. Arn. Corvin. lib. 4. juris Cam. tit. 27. §. 2. Canis. tr. de usuris c. 1. §. 18. & seqq. itemq; cap. 2. per tot. C. super eo. 4. ibi: omnis. cap. 10. ubi etiam mentalis usura prohibetur. & pass. de Usur. ibiq;. Canonista. in primis Binsfeld. ad d. c. 10. Prudentum responsa. v. Hottom. quest. illustr. 40. ibi: An fœneratio in benè morata civitate toleranda sit. Scholiasten. lib. 23. Basil. tit. 3. p. 388. b. ubi lib. 3. prochiri tit. 7. cap. ult. refertur, & definitur: Ita

ius sæculi servandum esse, ne interim laedatur lex DEI. Et Philosophorum argumenta, quibus usuram ipsam detestantur, dissuadent atq; execrabilem reddunt: *ad 1. Pol. 10.* Nisi hoc sufficeret, quod ea tantum toleretur ex hypothese humanæ malitiæ; *P. Binsfeld. ad c. quia in omnibus. quæst. ult. circ. sin. pag. 75. de Usur.* At huic certè quam minimè indulgendum esse omnes protestantur. *L. in fundo 3 8. vers. constituimus. de R. V. Escobar. de Ratiocin. cap. 15. num. 3.* Quid ergò in re per se detestabili tantoperè indulgemus humanis affectibus: Imò viam infinitæ cupiditati planissimam patefacimus *contra l. cum hi 8. §. si cum lis. 20. de Transact.* Cui omni studio occurrendum fuerat potius *l. magis 5. §. si pupillus 2. de reb. eor.* Et cum major sit malitia eorum, qui singulis annis avarè exigunt, quam qui inducias licet funestas debitori indulgent, *per supr. notat.* Cur iniquiores istos, magis ex abrogatâ Antonini constitutione compendium lucrumq; infame velimus reportare. *l. pen. C. de legat. can. ex literis. 2. de dolo & contumac.* Denique satis videri indultum debet fœneratoribus, si unius patrisfamilias debitoris sudoribus per aÑos viginti pascantur; & tum ad alium ejus oneris bajulum, æs fœnebre transferre liceat: Welche cautel, wen die Creditores in acht nehmen / sich über den frommen Kaysar Justinianum gar nicht: viel weniger über den autorem dieses responsi zu beklagen / oder Ihme feindschafft (massen Er in der that erfahren) zutragen: Sondern vielmehr der vorsichtigen anweisung vnd guten Rathes halber zu dancken haben würden. Ist der Unchristlichen feinde vnd Alastorum halben / teutsch hierein gerucket worden. Unum verò ultra 20. annos premere, atque ita in infinitum exsugere velle, piis cordatisq; Legumlatoribus meritò intolerabile visum habitumq; fuit.

NB.

8. Scio quæ hîc ex Ethicâ, Oeconomicâ atque Politicâ depromi atq; in contrarium urgeri possint soleantq; argumenta: *v. Jean Duret de l' office du juge. chap. 134.* Hoc, sc. pacto gratitudinem lædi, familiis honestis subsidia subduci, fundamenta etiam Politiarum labefactari, vel saltem tentari cum aliter hodiè sacra & arcana regiminis aut civilis societatis non consent: Et quæ alia Ubi splendidè comminiscuntur: Quæ sigillatim percensere non minus fortè invidiosum esset, quam ea quæ ex verbo Dei reponi possent, acciderent fortè nonnullis odiosa

odiosa. arg. Novel. 4. c. 3. ibi: licet quibusdam creditoribus fortè non sit gratum. (si sc. dicatur, eam vivendi rationem quæ usuraria consuetudine & fructificatione nititur, esse contra primigeniam DEI institutionem, quæ suo quisq; labore se suosq; alere jubetur, non ex alieno sudore & sanguine cuticula sua delicias parare. v. in simili negotio ratiocinantem P. Matth. d. lib. 4. narrat. 4. p. 141. n. 6. ibi: Ainsi le Roy de France Henry IV. reconnut au doigt & à l'oeil, que les rentes constituées à prix d'argent au denier, dix ou douze, ruinoient plusieurs bonnes familles, empeschoyent le traffique & commerce de la marchandise, faisoient negliger l'agriculture & manufacture: plusieurs aimans mieux sous la facilité d'un gain à la fin trompeur, vivre de leurs rentes en oisiveté parmi les villes, que de s'adonner avec quelque peine aux arts à cultiver & approprier leurs heritages.) Hoc tantum reponimus: non minus detrimens esse Reip. plurimam civium partem (egenorum enim maximus ubiq; semper est numerus) miserè atteri per alienas cupiditates: Lugubre etiam, viduas, pupillos atque orphanos exui peculio avito. Ex adverso, non deesse alios collocandæ pecuniæ modos, quibus splendorem suum Nobiliores familiæ queant sustentare; Cum pecunias fœnerandi usus, judicio Imp. Constantini, vix (1) diuturnus (2) vix continuus (3) vix stabilis sit: quo subsecuto, & intercidente sæpè pecunia, ad nihilum patrimonium (non obscuro Dei justissimi judicis arbitrio) deducantur. l. 22. vers. huic accedat. C. de admin. & peric. tut.

9. Nec est quod quis spissis illis voluminibus, quæ facundissimus trapezitarum Patronus Cl. Salmasius, fortè ad ostentandam ingenii felicitatem protulit, magnoperè moveatur: Siquidem omnia Illius fundamenta, si abtractis eloquentiæ flosculis inspiciantur, pravitate humanæ mentis nituntur, cui quò minus indulseris, eò minus à recti regula recesseris. Sic lupanarium patronis respondemus, clamantibus: *Aliter sacra Veneris non constare*, nec domus aut familias tutas fore; ni illis publicarum libidinum victimis sua permittantur altaria aut delubra. Quasi verò aut Romæ, aut Venetiis, aut Lutetiæ, impuritates privatæ hoc remedio caveantur aut deminuantur; nec exemplo publicè permisso, homines potius inflammentur ac magis magisque exardescant. Eodem modo experiuntur Rerum publicarum præsides, ubi repagula licentiæ trapeziticæ libe-

H

ralius

calius laxantur, trapezitarum ardorem invalescere, nec quincuncibus aut bessalibus, imò vix centesimis usuris acquiescere. cap. 3. ibi: quia in omnibus ferè locis ita crimen usurarum invaluit, ut multi, alijs negotijs pratermissis, thun nichts den pflaster treiten/ quasi licitè usuras exercent; machen ein handwerck vnd sonderbare profession oder Standt des lebens davon / daß sie Rentenrey seyn: & qualiter utriusq; testamenti pagina condemnentur, nequaquam attendant. de Usur. Prudentissimè ergò rem administrant, qui malum, cui excludendo impares se agnoscunt, metam qua licet, æquitati proximam, ponunt. conf. thes. 12.

10 Aliorum etiam distinctionibus, non tam labefactatur, quam corroboratur nostra, de modo usurarum, disputatio: Dicunt enim argumenta Theologorum Jurisperitorum & Philosophorum, quæ contra usuras in universum colliguntur, pertinere tantum ad viuras illas, quæ (1) contra Christianam charitatem proximum mordent & arrodunt, & non usuræ; sed rursus sunt: ac (2) à debitoribus illis, qui vel prorsus sunt pauperes vel indigentes; (3) Cum horum detrimento & afflictione contra æquitatem & æquabilitatem & regulam, quod tibi non vis fieri: vel (4) etiam à divitibus ultra modum legitimum, à creditoribus exiguntur. Ita noviss. Christoph. Hagen. cap. 3. de usuris. n. 29. Grotius epist. 180. ad Gall. pag. 478. & seqq. itemq; lib. 2. de jure belli & pacis cap. 12. n. 22. Gerhard. decad. 8. qq. Polit. th. I. Atqui hæc omnia usuris supra duplum exactis planissimè quadrant, ut modo est ostensum. Ergò impias, iniquas, & intolerabiles esse, vel adversariorum concessione & confessione conficitur atque consequitur.

11. Quæ omnia rectè considerans doctissimus & in hæc materiâ versatissimus autor, Carol. Molinæus (testimonio Duarenii in tit. de nautic. fœnor. p. 1002. licet eundem superstitiosus Ant. Faber decad. 10. Error. I. pessimus Theologum, nec multò meliorem Ictum appellet) tr. de usur. n. 43. Justinianum, ob expurgatum hoc pravitatis usurariæ stabulum, non immeritò vocat Herculem Alexicacum, addens: Eum tam perfectam moderationem iniisse atque confecisse, ut nec fœneratores, nec debitores justè conqueri possint, sed rerum & pecuniarum commercia, tam creditarum, quàm debitarum, competenti commodo, neutrorumq; injuriâ tractari possint: Tam exactè, ut vix laxari sine rubo-

tubore, vix magis restringi sine injuria seu impedimento commerciorum queat: Tanta deniq; cautione & prudentiâ, ut vix saluberrimæ legi fraudem facere licuerit, nisi eâ prius cum bonis artibus & literis, per Gothicæ barbariei inundationem, in tumulto ignorantia sepultâ.

12. Homogenea scribunt Balduinus & Rodericus dd. locis. *Marius d. opin. 20. n. 22. Add. Lutherus in 7. tom. Ienensi sub tit. Vermahnung an die Pfarrer vom Wucher zu predigen. fol. 405. Praclariss. quidam Theologus in comment. MS. in Nehemiam cap. 5. cuius doctrinam integram non pigrabimur huc transferre: Usuram, inquit, dixerunt ab usu æris, hoc est, pecunia: quod elocata usum præbeat, non tam sumentis, quam eroganti, non tamen eo pacto, quo ager vel hortus elocatus usuram facit. Græci τίκου appellarunt, hoc est, partum quendam; non quod pecunia elocata pariat: indeq; usura illius respond. partus quidam, hoc est soboles dici debeat: Sed quia non sine dolore & sudore solvitur; ac metaphora subest, quæ ducta est à parturientiû doloribus. Vocant etiam δάσειον, quæ tamen vox propriè dicitur, de ipsa sorte quæ elocatur: hinc damnum Latinis ortum videri potest, quia fors amissa damnum facit: Significat autem δάσειον, mutuo dare, sive cum usura id fiat, sive gratuito, sine omni usura: hinc Christus dixit, δάσειτε μὴ δὲν ἀπλᾶνίζοντες, nihil inde sperantes, loquens de gratuita mutuacione. Hebræi neshec nominant; Significant autem morsum, eleganter naturam usuræ exprimentes: affligit enim & pungit solventem: quod videre est in Strepfiade, ap. Aristoph. Nub. 1.3. Et hodiè norunt, qui eo nexu irretiti tenentur. Eleganter autem distinguunt usurarium & creditorem ipsamq; pecuniam eadem ferme voce: qui enim usuram exercet, *naschic* dicitur, quia morsum infligit, aut ut illi loquuntur, facit mordere: alioquin *malve* saluta ur. Qui autem solvit usuram *naschic* dicitur, hoc est, qui morsus: ipsa autem pecunia, quæ usuræ nomine datur, *noshec*, mordens: ita miser mordetur à pecunia, autore usurario. Hæc ideo afferuntur, ut videatis usuram, ipso nomine, infaustam esse. II. Distinguitur usura à Doctoribus juris in duas primarias classes: ac deinde in varias species: prior est simplex usura, quæ sorti non solet adjici, sed usu solet absorbi; ut cum quinq; de centû solvuntur, il-*

tur; illa quinque simplex usura sunt, si ad sortem exacto anno non computentur. Posterior conjuncta est, quam illi vocant: usuram usurarum: cum scil. usura non solvitur, sed sorti accedens, incipit novam parturire usuram. Græci ἀνατοκισμόν appellant, (quasi dicas repetitam usuram,) de quo habes elegantem locum in epistolis ad Atticum ad finem libri quinti. Sed intermissa hac specie, ad priorem redeamus. Simplex usura gemina est, alia terrestris, alia nautica. Terrestris dicitur, quod pecunia elocaretur in negotiationem terræ in continenti, eratq; hæc menstrua, h. e. singulis mensium calendis, seu noviluniis exigebatur. Nautica verò, quæ mercatoribus & negotiatoribus marinis concedebatur: idq; vel ad enavigationem solum: unde ἐτερόπλις dicebatur: aut etiam in reditum, hinc ἐμφοτερόπλις nominabatur. Exempla qui volet, repetat ex Budæo & Demosthene. Prior illa terrestris postea in multas secatur species à Jureconsultis: quæ omnes ferè sumuntur à magnitudine usuræ: ut est usura centesima, quæ centesimo mense sortem æquabat: deinde, quod centesimum numum pendebat, ut qui centum dabat in singulos menses, unum exigebat. Ita fit, ut centesimo mense usura sortem adæquet. Hi in annum pendebant de centum duodecim: sic annis octo & mensibus sex, centum floreni alios centum usuræ nomine contrahunt. Semissalis autem, quæ ex semisse pendebatur: hi annuatim de 100. solvebant sex florenos. Trientaria ex triente, hoc est, per annum pendebant de 100. florenis 4. usuræ nomine. Alii ex besse, hoc est, de 100. florenis octo pendebant &c. Hæc ferme hodie doctrina est Jurisconsultorum de usura, & sane probabilior. Aret. in probl. 143. p. 486. Has omnes species Aretius probl. & pag. allegata, judicat improbas esse, etiam propter hunc Nehem. locum. Et tandem subjicit: Doctores Juris Canonici & Civilis adhuc disceptant, an licitæ sint, & qui eas impugnant firmissimo utuntur argumento; quia inferior non potest tollere legem superioris, nec servus legem domini sui. L. Servus 3. C. de pact. Ideoq; leges humanæ non possunt hic quicquam statuere, non possunt concedere, quod divina lex prohibet. Dei autem lex non vult accipi usuras: ideoque recte statuit ecclesia, ne acciperentur. Sed nolo istud chaos disceptationum ingredi, satis sit ostendisse, Canonico jure non esse concessas absolute. Qui plura hujus rei

NB.

jus rei desiderat argumenta, consulat Practicam Ferrariensis de usuris, ubi multa nec minus firma licebit videre argumenta. Cæterum de jure Civili hic quæstionem nobis movebunt LL. Doctores. proferunt enim titulum 32. libr. 4. ex Codice, ubi usuræ conceduntur. Respondetur breviter: Imperatorem non jubere usuras easdem imponere; sed improbitati fœneratorum modum ponere. Maluisset pius princeps, Christianos populos simpliciter fidem Petri (ut loquitur) sequi, quod si fieret, non erat opus illo titulo in totum; Quemadmodum Moses invitus legem de repudio tulit, Christo teste. Sed ut illa propter duritiem extorta est & lata, ut meta improbis maritis poneretur, & piæ matronæ spem haberent salutis: ita de usuris dici potest: Imperatorem victum improbitate usurariorum, & querelis subditorum, in quorum gratiam illas limitationes posuit. Quod ut melius intelligi possit: Verba limitationum adducamus: Ita loquitur Imperator: super usurarum quantitate, etiam generalem sanctionem facere necessarium duximus; Veterem duram & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes: &c. Quem locum universum si quis legat, omnibus etiam inspectis legibus illius tituli, nihil aliud reperiet, quam Imperatorem necessario remedio obviam voluisse ire avaritiæ, & insatiabili libidini usuram exercentium. Diximus jure divino & humano illicitas: videamus quomodo etiam naturæ repugnent, bonis moribus & utilitati Rerump. Contra naturam illas esse, expresse docet Cicero, & ante illum Aristoteles. Ciceronis verba sunt in 3. off. Detrahere alteri, & hominem hominis incommodo, suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors. 2. Aristoteles lib. 1. Pol. cap. 7. Usuraria acquisitio est maxime contra naturam; ratio est, quod res per se sit sterilis pecunia, & minime apta πρὸς τὸ τοκεῖν. 3. Pugnat etiam cum æqualitate, plus accipit, quam dederit, & suum commodum quærit, cum alterius detrimento. 4. Refert Cicero de Catone, illi fœnerari idem fuisse quod hominem occidere. 5. Beatissimæ fuere gentes priusquam has noscerent artes. Germanos olim ignorasse usuras ferunt. Felicissimi tum fuere, qui soli Romanis sese auderent oppo-

82 PART. I. ARTIC. IV. DE JUSTITIA & ÆQUIT.

nere: hodiè in deliciis, & ære alieno, gloriam bellicam & Germanicam integritatem amisisse videntur. Inde etiam eo nomine felices censentur, quod ignorent usuram, teste Æliano lib. 4. cap. 1. Nec id immerito. Nam usura exhaurit familias privatas, agros & prædia onerat intolerabili exactione: homines ipsi à laboribus avocantur, mutuata pecunia abutuntur computando aliisq; artibus otii. Hinc nova consilia petuntur, ut usuris occurrant, fiant usurarum usurae. Hinc tandem odia, obtrecciones, seditiones contra magistratum ordinatum: quod Germania in rusticano tumultu didicit. Et nisi omnia fallant, nos aliquando res edocebit. Has calamitates prævidentes viri boni, olim sæpe eas coërcuere. Agis Athenis dicitur omnes tabulas usurarias concremasse, igni in medio foro excitato. Unde lepidum illud Agesilai dicterium, se nunquam aliud clarius lumen in vita vidisse, quam hunc ipsum ignem. *Lycurgus* Sparta optime consulturus, è tota Sparta usurarios expulit. *Cato* totam Siciliam ære alieno oppressam liberavit, magna cum laude, insula fœneratoribus ejectis. Apud alios usura in eo fuit odio, ut furem apertum duplo punirent, usurarium autem quadruplo damnarent. Alii si non in totum tollere possent; tamen sæpe emendarunt. Inde centesimæ sæpe revocatae sunt, cum eas excederent fœneratores: quò facit locus Imp. prius citatus. A *Lucullo* in Asia, magna cum laude est repetita centesima, ut testatur *Plutarchus* in vita *Illius*. *Cicero* de se refert, ad *Atticum*, ad finem lib. 5. in Sicilia se omnia reperisse exposita fœneratorum fraudibus: quos coërcuerit repetitis centesimis, ac citat *SC. de centesimis ducendis perpetuo fœnore*, in creditorum causa. *Alexander Severus* trientariam constituit, cum nonnullos fœnoris causa agro paterno exutos intellexisset. *Antonius Pius* Imp. ipse trientariam exercuit, ut plurimos juvaret. Et quid moror in hac commemoratioe? Res ipsa & usus quotidianus clamat, quam sit detestabile malum hoc. Sæpius audiuntur voces illæ à viris cordatis: Instrumenta usuraria aliquando corrigenda, quemadmodum patrum memoria sunt cor-
recta

recta Pontificum diplomata indulgentiarum. Non careret causa ista fautoribus, modo dexter aliquis prodiret Agis, Lycurgus, aut Cato: sed de his frustra conqueri. Ad finem lubet annectere theses olim Wittebergæ de eadem re publice excusas. Thesis I. Cùm usuræ nedum jure positivo: Sed etiam utroque tum veteri tum Novo Testamento, tanquam in se malæ, prohibita sint à Deo, ideoq; nulla potestate, etiam suprema dispensari possint, ut sint & reperiantur licita: Sequitur quod stipulatio usurarum est nullius momenti: I I. Sunt autem usurarii seu fœneratores quicumque ex pecunia mutuo data vel minimum etiam obolum, vel haultum frigida aquæ, ex conventionione ultra sortem recipiunt. III. Ex quo infertur, quod recipientes ex conventionione quinque florenos de centum mutuo datis, & pertinaciter adherentes hujusmodi quantitatem de 100. licite & sine peccato recipi posse, ultra pœnas quas de jure positivo incurrunt, non tantùm peccent. & Deum maxime offendant: Sed etiam tanquam raptores & hæretici sint censendi. Quæ multo magis procedunt in usurariis nostri temporis, recipientibus de 100. 15. vel plures florenos. 4. Nec tales usurarios, usus seu consuetudo, quæ ab ipsis ex infatiabili eorum avaritia prætenditur, excusat, cum non consuetudo, sed proptie & vere corruptela dicenda sit. &c. De qua severissima censura Aretii quid judicandum sit, explicat D. Gerhard. T. 6. L. Th.

13. Hæc cum Aretio Magnus Theologus noster: Ad cujus notata pag. 60. f. adi. otamus: Imò Jus Canonicum & ejus Interpp. aded absolutè usuras damnasse, ut mentalem quoq; per omnes figuras profligaverint. v. Caietan. Sylvest. Armill. alios, in summis suis. verb. usura mentalis. Azor. Institut. moral. part. 3. lib. 5. sub tit. de Usura. cap. 16. Iohan. Valer. different. Vtriusq; fori, verb. usura, different. 8. Ludov. Lopez, in instruct. conscient. tom. 1. cap. 205. Gutierrez lib. 1. Canon. question. cap. 39.

Sedem illi disputationi præbet in Decretalibus cap. 10. Ext. de V. Corollariis. Ex quo, Corollari loco & ut disputationis amaritudinem, problemate philologico dulcoremus atque obfirmemus: non sine causa ambigitur: Quid in veis. & utrum, designet phrasis: *parabolam juramenti concedere*: *Introsisti* v. integrum hi verbis proponitur: Vtrum eodem reatu criminis involvatur, qui, ut vulgò dicitur, non aliter *parabolam juramenti concedit*, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde

Corollariis
hum
disp. 28
Ad cap. 10
Ext. de V.
jur.
inde

64. PART. I. ART. IV. DE JUST. & ÆQVIT. ALT. TANT.

inde percipiat? *Tancredus* Archidiaconus Bononiensis in *gl. cap. 12. Compilat. 1. cod. tit. ap. A. Augustin. pag. 682. f.* locum sic exponit: Non aliter prorogat terminum, quo tenetur debitor per juramentum, solvere certa die. Supponit ergo: Creditorem mutuassee pecuniam ad certum terminum solvendam, & debitorem desuper jurejurando adstrinxisse: Termino adproximante debitorem dilationem petuisse: Creditorem em prorogationem & relaxationem indulgere noluisse, nisi emolumento quodam exhibito. *Tancredum Panormitanus, Hostiensis & posteriores plerique omnes sequuntur. & Visian. in Ration.* Sed hujus explicationi nec subiectum, nec prædicatum convenit. Nam ne dicamus de creditore & debitore, isto casu, nullum verbum referri: nec de pacto jurato quicquam memorari: Parabola nullibi dilationem notat, & *Vossium 4. Institut. Orat. cap. XI. sect. 6. p. 216.* Oportet itaque hic *ἄλλω δὲ βλαβή*. *Molinæus in not. ad d. cap.* per parabolam, periculum juramenti intelligit, *arg. l. 17. & 18. C. de Episc. ubi, Parabolani dicuntur, clerici, qui ad curanda debilitum corpora operam Ecclesiæ offerunt, nullum contagionis periculum reformidantes, sed in omnia se pericula conjicientes. ais recte Wagehâlfe. & Dn. D. Richter p. 2. Orat. 19. Cuius collectanea magnoperè commendat Dn. D. VValther. de Metat. cap. 15. §. 122. Origo vocis est a Gr. παραβάλλειν. Salmas. de modo usur. p. 198. quod absolutè idem sonat, ac παραβάλλειν id ibid pag. 197.* Sed præterquam quod expositio ista, nullam commodam admittit applicationem: Advertendum est Pontificem Urbanum (qui Anno 1185. sedem tenuit & seq. anno mortuus est) phrasin hanc ad vulgi Brixienfis idiotismum referre; (*Directum enim fuit breve seu rescriptum ad Brixensem Presbyterum: uti collectionis prima inscriptio palam præfert*) Videndum ergo quid eo tempore vulgò vox, parabolæ, notaverit. Quod si ejus & anteriorum (æ. ulorū scriptores consuluerimus, depræhendemus, parabolam & verbum parabolare, solenne verbum (detorta fortè significatione ex prælectione Evangelica, in qua frequenter parabolæ mentio occurrit;) denotasse, *velut ex Capitulis Caroli Calvi & Successorum ostendit Vossius lib. 4. de Vit. Serm. cap. 16. pag. 70.* Constat etiam (*vel ex Formulæ Marculphi 110. 160. & in primis 157.*) juramentorum formulas, quibus pleræq; controversiæ transigebantur (*vid. Leg. Alemann. tit. 6. Olavum VVormium lib. 1. mon. Danic. cap. 10. pag. 72.*) in capellis palatii, præcunte sacrificulo, fuisse recitatas, sive ut loquuntur, datas & depositas. Hoc officium cum gratis præstandum esset: Differre solebant officiales, qui emolumentum captabant tacitè. Hæc nostra conjectura est: quæ si cupiam minus arrideat, cogitet: Difficilia esse & obscura omnia *μοναδικὰ* dicta, ad quorum illustrationem nihil possis ex aliis scriptoribus mutuari. *Casaubonus epistol. 28. pag. 28.* Interim ex eo quoque exemplo patet, quanto periculis majores, omnem fœnoris & uturæ imaginem, sint detestati, *conf. cap. 11. & 1. tit. ibid.*

Ka 4240 II.

ULB Halle

3

006 683 69X

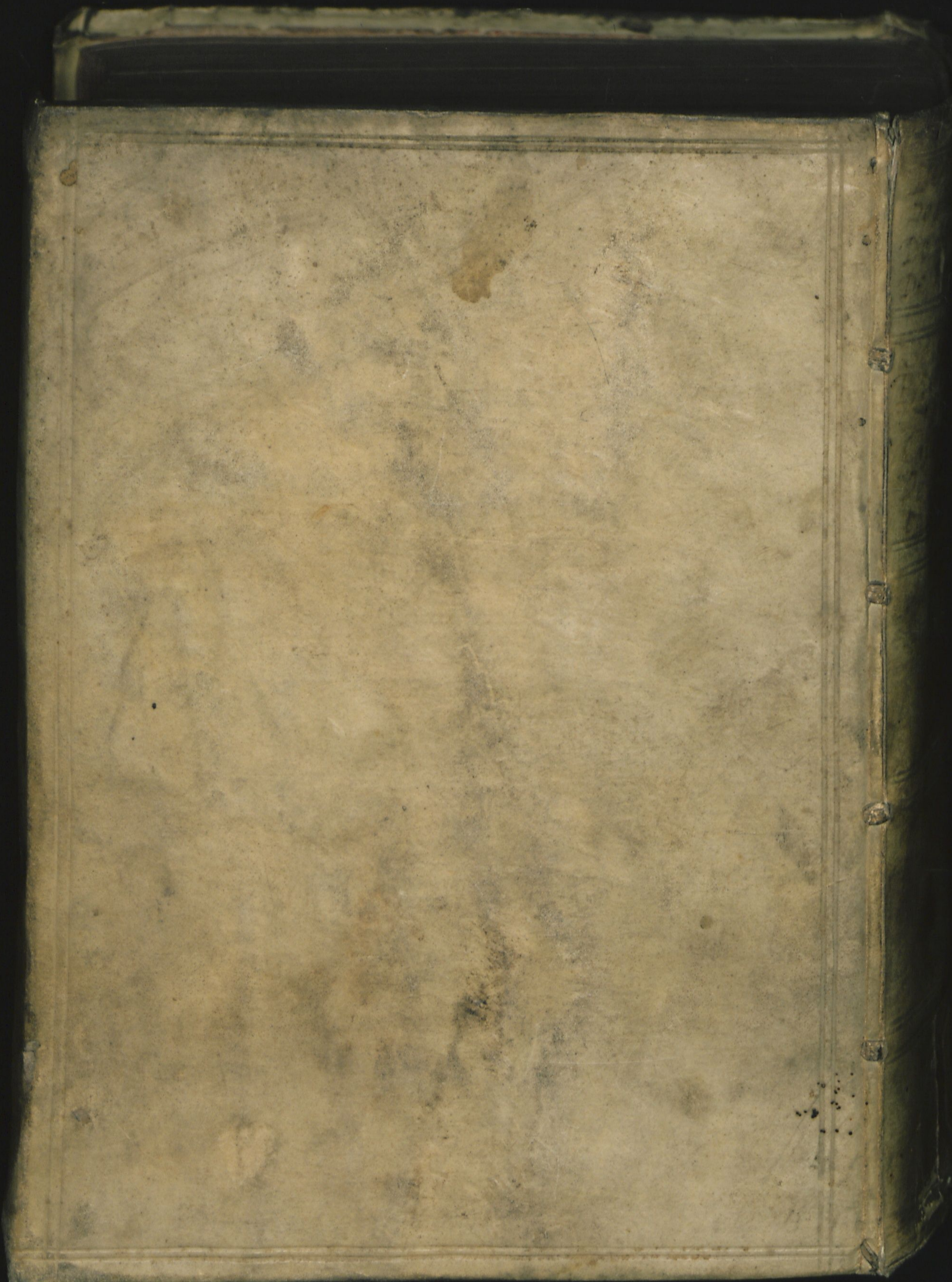
0

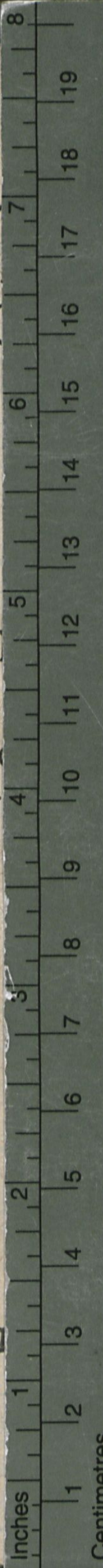
Faint, mostly illegible text from the reverse side of the parchment, appearing as bleed-through.

Vd7

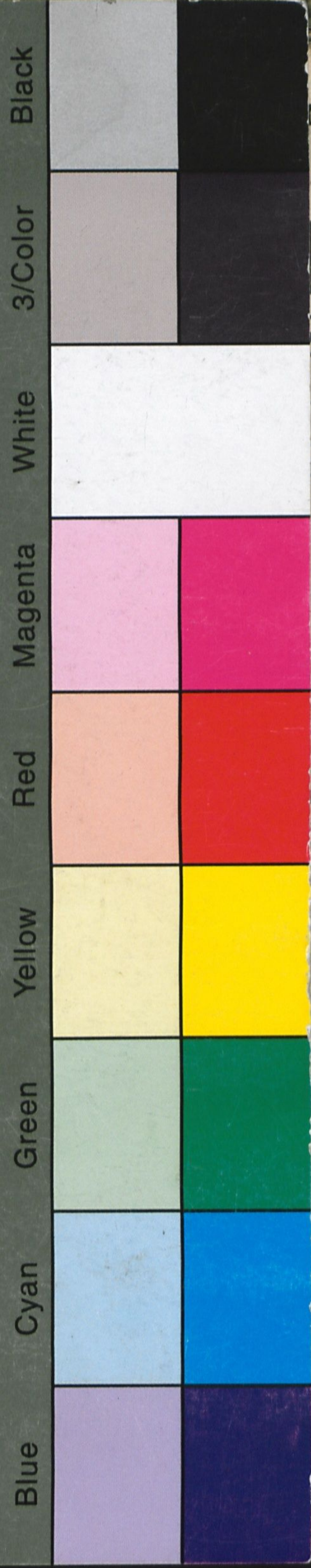
Handwritten signature or initials in blue ink.

B.I.G. Farbkarte #13

mica

ET Æ.
SIVSTI

UM USU-
ANTO

C.

TABORE
NTECESSO-
LORENTISSI-
PROFESSORE ME-
IORE, PATRONO
SO CULTU

EXAMINI

ugustano.

DC L.

NDREÆ.

10

